РОЗДІЛ І.

1

Давно за синю хмару сонце впало,
з-над Києва пісок густий одплів,
а денний клекіт одійшов помалу
туди, де сквери квітнуть та гаї
і веселять муровані будівлі
та ловлять роси із небес вечірні
у соковитий та тремтючий лист,
що на вітри небесні ясно звис.

2

Туди, під дерева старі, ставнисті,
з казарми від наук спішить солдат
і наймички-селянки від колиски,
що цілий день возили паненят
та сумували мовчки заріднею,
за стиглою, гривастою пашнею:
вона в степу там колосом трясе
і зерна дух на вітрі їм несе.

3

І ці боління носите у сквери,
мої селючки, завше ув очах
і там свою невинність на шинелі
віддаєте солдатам у сльозах,
а потім вас вигонять догнивати
з хворобою важкою в рідні хати —
й над гробом вашим в рідному ж селі
справляють пранці чорні пожарі.

4

І от у сквері городському сквернім
вирує публіка, кипить, гуля —
повії хлопців зупиняють чемно:
"Пардон, таваріщ, нєт лі в вас агня?"
Од ліхтаря, що світить у тремтінні,
спадають довгі фантастичні тіні,
бо сухокрилі тихі кажани
давно літать круг нього почали.

5

Під липою на довгому ослоні
у байронці, з цигаркою в руці,
Комар Пилип. Він дивиться у дзвонні,
вечірні вулиці, немов мечі,
що на камінні темним дзвоном грають;
од їх аж іскри в небо одлітають,
а ті пливуть на мовчазних вітрах
і світять скрізь вночі по городах.

6

Сидить і курить цигарки нервово,
жіночу постать всяку огляда,
що стежкою іде згори до нього
і за каштани темні заверта.
Провівши оком, голову одводить
і знов до хвіртки, де вже інша входить,
та все ж тії ніяк не впізнає,
котра думки йому лоскоче та снує.

7

Пилип Комар колись бував у бандах,
з радянським військом бився у лісах:
і прапора підносив над димами,
і хмари над степами примножав.
Коли ж повстанці загубили сили,
Пилип яри і ліс густий покинув,
пішов до влади в канівський повіт
і щиро склав за товариство звіт.

8

А нині служить… і в часи вечірні
гуляти любить в шумах городських
і стежити, як вітер плав надгірний
по вулицях широких та стрімких
несе і обмива жіночі ноги,
немов живі колони мармурові,
а очі сірі, карі-молоді
гойда, неначе квітки на воді.

9

За кожним поглядом жіночим лине
на полум’ї бентежному жадань;
отак тічки, розгойдані, звірині,
у лісі збуривши осінній шал,
дні теплі та хітливі доганяють,
що в вересні на горах догоряють
та розпускають млосний білий чад
у павутині довгій на лісах.

10

Йому вже одкуріло тридцять років
на битому життєвому шляху,
дружитися ж не має ще охоти,
хоча йому на голову лиху
і падає потроху пил дорожній,
неначе іній кований, морозний
із яблуні зимою та на тин,
Що мерзне під снігами від журби.

11

Він тільки ходить на озерах мутних,
шука незайманих ніким джерел,
що водами з глибин аж камінь крутять
і ловлять у свічада очерет.
Та джерело його притягне чисте
єдиний раз нагнутися напитись.
аби уже ніколи там не пить,
а йти шукати іншої води.

12

І от сидить він на ослоні в сквері,
лисиними стежинами прийшов
уста змочити у новій джерельній,
щоб не томилася у серці кров;
щоб не томилася, грудей не рвала…
неначе пси з ланців своїх іржавих
без краю рвуться під тополі в луг,
де свіжі лози хилить гавкіт сук.

13

Уже й порожнюю коробку кинув
од цигарок на темную траву,
потягся тоскно на закляклу спину
і голову до неба повернув,
що засипалося, мов білим маком,
і ним, як з поля молодого, пахло;
та відти впала в душу чорна мить —
чи недарма ввесь вечір тут сидить.

14

"Добривечір! — ураз до нього збоку. —
Чи вже давно чекаєте мене?.."
Дівочий голос, ніби срібне коло,
що передзвонами іскристими гуде,
як падає на сніг, санками тертий,
морозом костяним забитий твердо…
Дитячий голос, хвиля золота,
душа моя тебе ще пам’ята!

15

Ти в ній палаєш лунами святими
в пустій печері, ніби на степу,
і заглушить тебе не хватить сили
і в цю добу жорстоку та глуху.
Не знаю, чи тебе заглушить гуркіт
груддя землі, що зірветься на груди
з лопати в яму, де, моя труно,
вростеш навіки у холодне дно.

16

Пилип держав малу дівочу руку
і гладив чудно, ніби ворожбит;
отак мале дитя курча застука,
у жмені радісно його держить
і тулить губи весело до спини,
жагучо дихає та густо слинить,
аж доки те курча мале зовсім
не стане мокре, ніби на дощі.

17

Ця дівчина, чорноволоса Ліда,
Пилипові не каже в вічі "ти"...
мов та голубка, що недавно тільки
у нас на плечах боязко сидить,
воркує та боїться взяти певно
до дзьоба чистого вівсяне зерно,
туге й блискуче, з нашої руки,
неначе крем’яхи важкі з води.

18

Вона задихано тремтить-говорить:
"Цілуйте в мене руки досхочу, —
іще раз кине смугою за город
летюча зірка, — я від вас втечу:
бо цілий день сьогодні я не дома —
веселая, на пляжі, без утоми,
в метелика літала на крилі,
немов пилинка золота в огні".

19

"Та ще й од швачки прийдуть мати рано
і сядуть з батьком мовчки до вікна
та ждатимуть дочку свою погану,
що вже частенько із очей зника…
О, бачте, зірка пропалила смугу,
де церква в небо загострила дуги…
Пора мені додому одлетіть…
Ой пальці!.. пальці!.. боляче… пустіть!"

20

Пилип підсунувся до Ліди ближче,
жадібно голову вперед нагнув,
вхопив рукою коло стану й дише,
неначе хворий у тяжкім жару;
а під тремтячою його рукою
дівочий стан лозиною тонкою
гарячі хвилі м’яко вигинав
і нерухомо раптом завмирав.

21

"А ти мені казала… говорила, —
шептав-корив стурбовано Пилип, —
що аж сьогодні вже моя квартира
тебе, як у гніздечку приютить…"
Та дівчина не слухає, бо очі
туди напружила, де рівно з ночі
шумів каштан од стрижених кущів,
мов тисячі летіло кажанів.

22

"Та я ніяк... нігде я не ходила
і, думаю, до вас не буду йти...
А вже людей у сквері спорожніло
і вітер як пронизливо шумить...
Мене турбує та самотня постать,
що дивиться на нас неначе скоса
з ослона бокового за кущем...
Ведіть мене додому, от і все!.."

23

Рішучо встала, станом похитнувши,
немов берізка стрімко-молода,
що під корою води запахущі
солодким соком густо розлива
та всі вітри п’янить навколо себе:
вони як зварені блукають степом
і тьмяно-гострим сонячним теплом
у жилах наших бунтом бурять кров.

24

Хвости губили в небі метеори
і разом танули в прозорій тьмі,
зітхав за ними сонний город
одковами далекими підків.
Пилип щось Ліді нетерпляче правив
на вулиці коло низької брами;
вона ж стояла дивно мовчазна,
а в оці плавала сльоза смутна.

25

Але нарешті разом — ніжно й міцно —
узяв під руку дівчину Пилип
і в улицю повів, що бігла скісно
з ліхтариком, похиленим згори;
за ними затінками швидко вельми
пішла якась жіноча постать темна
та й заховалася за той же ріг,
куди Пилип і дівчину повів.

***

РОЗДІЛ II.

26

У теслі Прокопа старого світить
на шафі вкручений малий гасник,
півмрячно осяває чисті стіни,
на гвозді пилку, долі колодки.
У ліжку спить господар нероздітий,
порозстібавши верхній одяг тільки, —
і груди волосаті та круті
на волі дихають, як гони степові.

27

Він, видно, ждав когось, але даремне,
бо на столі з вечері все хрящем;
часово ліг, а спатиме, напевне,
аж доки сонце добре припече.
Одне погано: нероззуті ноги
із ліжка звисли важко до підлоги,
підводяться й звисають знов без сил,
мов ранених у птаха двоє крил.

28

Сіріють вікна угорі потроху —
коротка ніч тікає на спокій,
бо ранкова зоря купається до сходу
на горах десь у озері — в воді;
од неї у повітрі линуть бризки,
схиляють верби під росою низько,
а верби скроплять ніч з країв ясних:
і ніч тікає, одлітають сни.

29

Ось двері одчинились до кімнати,
і жінка стала з дивом на поріг…
здалося, ніч як здумала тікати —
забрати сон забігла у цей двір.
Була похожа на широку липу,
мов жлуктами, так дуплами пробиту,
що в листі має гнізда для ворон
і скрипи бурям од усіх сторон.

30

"Чого це навстіж ти покинув сіни? —
збудила Прокопа вона від сну. —
Адже злодії бігають, аж пінять,
немов вовки з густого туману,
та пробують замки від кожної кватири,
щоб все до цурочки звідтіль потирить;
а ти ще й двері одчинив свої —
будь ласка, йдіть, злодії дорогі…

31

Усім тварюкам у господі волю
хазяйнувати весело даєш…
а де ж ти дів свою кохану доню,
що вже он ранок небесами йде,
а ліжко чисте досі, не пом’яте
боками теплими твого дівчати!
Подушками до стелі все росте…
На чому ж спить дочка твоя тепер?

32

Чого ж мовчиш, погойдуєш очима,
як з вивода пустого ситий сич?
Адже ж прибігла, бачиш, від дочки я —
її під боком вигріва "панич"…
З дитячої коси зірвав, як вишню,
рожеву квітку, першим цвітом пишну,
а з неї чиста, весняна роса
омила стегна злого ласуна!"

33

"Гей, жінко, — тихо промовляє Прокіп, —
докладніше кажи, просю тебе…
бо за дочку й мені є, певне, клопіт…
у мене ж Ліда — всіх моїх дітей!.."
І на коліно дуже праву руку
поклав, мов скелю, зірвану від ґрунту,
од неї пальці чорні одросли,
неначе з дуба корінь вузловий.

34

Свою дружину Прокіп слухав завше
через мотиви саме ті, що й бик
пастушку слухає на ситій пашні,
коли вона його лозою бить
ушняпиться, аж од усердя пада;
одійде він звідтіль — пастушка рада,
а бик з полегшенням скубе траву,
хвостом тіпаючи на ребрах мух.

35

Коли ж почує ревище за гони
таких, як сам, ставних, міцних биків —
собі на спину закидає роги
й біжить, аж лан під ним гуде, на бій.
А повертається спокійно відти,
лише на розі коливає вітер
зелене сіно, вирваний пирій
і шерсть волячу, рижу від крові.

36

"Ти дома все рубанками тупими
в майстерні дерево гниле стружеш,
сам деревом, не гірше від вербини,
на корені трухлявієш, гниєш:
одна дитина, ніби сонце в небі,
світила в хаті нам, світила в тебе —
ти ж безтурботно тільки в шкурі прів,
а знати за дитину не хотів…

37

Я ж не могла оглянутись навколо,
бо вечори над голкою сиджу
у швачки, щоб моя дитина гола
не йшла на людські шепоти та шум…
І ледве трупом навзнак не упала,
коли сусідка вбігла та сказала,
що прослідила Ліду на Поділ,
як солодко її розпутник вів…

38

Туди побігла я з роботи просто…
горіли тротуари у ногах,
зривалась, падала на цеглу гостру
збивала нігті й шкуру на руках…
У двері там гатила кулаками…
Хтось вийшов звідти й пхнув мене
на камінь,
прочухалась — сіріти почало,
і вогкістю від берега дуло…

39

Бери бриля оно, й ходім негайно
на той гнилий та проклятий Поділ…
Не встигне сонце вийти із-за гаю
у сонному тумані з Броварів —
ми їх застанемо обох у ліжку…"
"Чи не здуріла ти, нещасна жінко,
що йдеш дочці робити сором-глум?
Адже на кривду є закон та суд…"

40

"Чи бач який! про що мені провадить!
так ніби сам забув… забув за те,
як цей тхоряка людям силу збавив
довірливих і недурних дітей:
уже аж двом він платить аліменти
і ще платитиме, бо має щенти, —
та й далі буде бугаєм ревти
понад Подолом темної доби.

41

І я на суд такий, такі закони
ніколи зроду легко не піду,
бо що мені од всього, коли в домі
прийдеться бачити свою біду?
Ще добре, як з дитиною хто візьме,
а як вона не віддана й облізе
самотня дома в мене на вічу
від довгого безгучного плачу?

42

Та я собі скоріше очі вирву
із лоба з мозком на поріг
і сукою скаженою загину
у невгамованій своїй крові,
аніж побачу Ліду без дружини,
аніж почую крик хоча б єдиний
пересудів у себе над двором,
що стелять матерям шляхи стидом!..

43

Ми підемо, і я стягну із ліжка
із ковдрами, з усім собаку ту
та й буду гнати перед себе пішки,
щоб аж курів за ними сірий брук —
і в загсі запишу його з дочкою…
а він працює — здохнуть над водою
та сухарем цвілим твоїй дочці
не дасть і в горницях і на дощі!"

44

"Безумна ти, чого тебе мордує
насипать жару людям на язик?!"
"Не хочеш ти?.. То знай же: не врятуєш —
не матимеш ні жінки, ні дочки:
піду сама і потягну за коси
на берег до Дніпра й на плесі в лозах
до глибу притоплю дитя своє
й держатиму, аж доки не заллє!

45

Сама ж додому прибіжу й на втіху
тобі посеред хати почеплюсь
та на вірьовці погойдаюсь тихо
і синьою до тебе засміюсь,
а довгий мій язик, що звисне з горла,
в обличчя тобі плюне слину чорну,
щоб ти від неї нагло скам’янів
і смородом трупарським засмердів!.."

46

"Ну, добре, я піду… а що там буде —
не знаю і ручитись не берусь…
Бо, мабуть, сам собі зірву я груди,
аж доки відтіля тебе діждусь…
Я теж не маю іншої заради,
як тільки вийти із тобою з хати…
але чи дівчину свою спасу,
цього напевне, жінко, не скажу!.."

47

Над містом небо підпливло угору
на радісну світанкову блакить,
щоб дати сонцю вільную дорогу
огонь свій здалеку у степ нести.
А сонце за морями забарилось
і власної троянди не схилило
над обрієм з холодного стебла,
яке підживлює гірська вода.

48

А тільки світ од сходу віє білий
і сивіє на камені в росі,
у вартових свіжіють туго жили,
як на Дніпрі високі комиші.
Вони в плащах зігнулись брезентових
під соробкопами на східцях цементових,
вбирають вогкість ліктями із стін
і стріпуються дрожем до колін.

49

На вулицях до кожного балкону
висока тиша дзвінко прикула
з тонкого кришталю ясного дзвону
і звуками найменшими гула;
усі з сусідньої дільниці кроки
й далекі рисаки поодинокі
перебирали лунко в кришталі,
неначе в скрипці на тонкій струні.

50

Тому, коли і Прокіп і дружина
порожніми провулками пішли,
швидка хода їх пишно ворушила
перегуки срібляної луни.
Будівлі сонні ніби прокидались
а вартові до тиші придивлялись
та знов поволі кутались в плащі,
схилившись до рушниці на руці.

***

РОЗДІЛ ІІІ.

51

У вулиці вузенькій на Подолі
двоповерховий чистий дім стоїть
просторі вікна блискають аж долі,
де клумби почали в росі горіть.
Між клумбами коло дверей високих
із жінкою своєю тесля Прокіп:
він давить пальцем сильно на дзвінок
і стежить в кожне мовчазне вікно.

52

Із-за дверей спросоння голос:
— Хто там?
— Чи зараз дома є Комар Пилип?
— Він спить.
— Тоді впустіть.
— Приходьте згодом.
— Ми здалеку від рідної сестри…
— Ви родичі?
— Ну да.
— Велику ж силу йому
рідні нечиста наплодила:
без вас вже друга з того четверга
цю ніч сестричка в нього пробува.

53

Незадоволено бурчав до себе,
одсовуючи засув, чоловік,
похожий на кудлатого ведмедя,
що кинув поневолі свій барліг.
Од слів його у Прокопа здавило
в горлянці; ніби дерев’яні вила
йому всередину ввалили бік,
забивши здухвину клубком крові.

54

Рішучим кроком Прокіп хутко вгору
по східцях по соснових поскрипів
та й став перед дверима інстинктивно,
де нумер шостий з міді заяснів.
"Чи це вони?" — спитався у дружини,

що вже стояла в його біля спини;
хитнула тільки головою та,
захекана й німа немов стіна.

55

Задушливе й бентежне невимовно
з її душі передчуття пливло
і мозок заливало, як та повінь
скупу пашню коло старих болот.
Не говорити їй, а гірко плакать
хотілося; стояла мов проклята,
здавалося, середина її
од горя стала як шматок ріллі.

56

Шарпнув ізгарячу за двері Прокіп —
залускотіли жалібно вони;
тоді плечем напнувся — і широка
товста підлога вигнулась під ним…
Завіси із одвірків завищали…
Єдина мить — і двері тяжко впали:
всередині кімнати простяглись…
За ними тільки порох вився вниз.

57

Коло стола в одній сорочці, босий,
блідий Пилип наляканий стояв
і перед себе револьвера просто
на Прокопа тремтяче націляв:
"Назад!.. уб’ю!.. нахаба… геть,
бандите!.." —

заворушив губами, наче вітер
у збудженім осінньому гіллі,
що рветься впасти з ляку до землі.

58

Та Прокіп руку правую спроквола
підвів, сказавши грізно: "Почекай!"
Тріщали ребра, як він дихав з болем,
і пара йшла від мокрого чола;
а кров бурхала, шумувала в грудях…
у береги ріка отак закута
клекоче, б’ється серед гострих скель
і в скріпах заставки трясе гребель.

59

"До тебе я посидіти в кімнаті
й дружина вірная моя прийшла,
аж поки сонце землю повертати
почне на південь тихо, як млина…
тоді з тобою підемо одразу
на Інститутську вулицю до загсу…
бо, бачу, Ліда тут уже давно,
а тільки нас так довго не було!"

60

А Ліда в цей момент на ліжку гола
стояла, ковдрою накривши стан,
перебирала пальцями нервово
у косу вплетений червоний бант,
її ж коса утомлено на персах
лежала, ніби в спеку серед плеса

в меду розпарений пучок гадюк
на камені, що блиском сліпить луг.

61

І так, немов великі чорні диски
холодную блакить взяли в метал,
в очах у Ліди в нерухомих іскрах
морозом сивим переляк буяв,
аж ворушилися внизу коліна,
як у сипкій озерній білій піні
над хвилями бурхливої води
стривожені два лебеді грудьми.

62

На східці глядачі повиринали
і до кімнати боязко звідтіль
з цікавістю такою заглядали,
немов до ласого дупла джмелі.
Оглянувшись на них, безумна мати
уздріла долю рідного дитяти
обпльовану, зневажену людьми…
і до стіни схилилася грудьми.

63

Напевне, так знеможена горила
на дереві держиться за сучка,
як мати Лідина в рудий одвірок
паде цупкими пальцями, вкляка.
І шелестить у неї сиза смага
поміж губами, де позасихала

у ранах репана землиста кров,
уста зімкнувши болями кругом.

64

Якби з одвірка пальці рознялися,
здається, що звалилася б із ніг,
як падає у море хвора птиця,
що в рідному гнізді лишила сніг.
Пропасницею сяяв погляд дикий…
Було вже видно: їй не говорити,
а на кострищі люти та жалю
спалити мовчки голову свою.

65

"Не хочу я з тобою говорити
в кімнаті цій, над збитими дверми!.." —
кричить-шумить Пилип несамовито,
бо так себе привик він бадьорить.
"Пізніше будем розмовляти щиро
з тобою на суді, нахабна вирво…
а зараз геть із хати за поріг,
аби ти, псе, забитим не поліг!.."

66

І ледве він гукнуть устиг слова ці,
як мідний Прокопів гучний кулак
йому вже вибив револьвера з пальців;
він блиснув у повітрі, ніби птах
на сонці кігтем, глухо впав на ліжко
у Ліди коло теплих білих ніжок —

тих пуп’янок з ромашок степових,
що виткнули за ранок пелюстки.

67

Загуркотів стілець важкий дубовий,
бо через нього сторчака Пилип
уже летів колодою додолу
від другої гранчастої руки…
Од жаху в його випирало очі,
коли він поповзом в одній сорочці,
що розірвалася на животі,
повз Прокопа поліз коло чобіт.

68

"Не бийте, дядечку… Та ми ж рішили
зійтися з Лідою не так аби…
Ми підемо, куди ви нас просили…
поберемося ми, аби ганьби…" —
нескладно белькотав Пилип із долу
й зубами цокав дрібно, гарячково,
як зерно птиця з каменю клює
і дзьобами стукоче та кує.

69

Та тут спалахнула нова увага:
тремтіла Ліда у рвачких словах,
немов тополя, що з одного маху
од вітру закипає у листках.
"Хоч він мене і цілував у губи,
ніколи замужем за ним не буду,

а ляжу в землю гнити до черви —
вона мені рідніша, аніж ви…

70

Вона мені із лоба очі виссе,
які дивилися на нього тут,
і під землею моє серце злиже,
що, тату, вас люблю на згуб!..
Із мамою самі виходьте заміж
за мокрого стонога під ногами!
Ой, нащо ж ви накликали людей
на смерть мою,
на цей останній день!.."

71

Немов крилом, махнула білим станом —
в руці з’явився чорний револьвер…
Із дула з полум’я злетіла рана
та й сіла на виску, як муха, — смерть.
Дівоча голова зів’яла, звисла,
мов тепла з колоса росина чиста;
коліна вниз од неї подались —
і Ліду потягло помалу ниць.

72

Підскочив батько тяжко до дитини,
гарячими руками за плече
узяв і повернув тендітну спину,
щоб глянути в обличчя, до очей…
Йому підкинув груди стогін дикий.
Так хвиля підкидає пліт великий

на камінь у бездонний темний вир,
щоб тільки вламки в піні заревли.

73

Безвладно руки витягла убита —
два із берізки довгі корінці,
обвіяні вітрами ще й обмиті
на зливному осінньому дощі.
Збігала кров з виска на ковдру білу:
із неї забуття вставало німо,
пекучая ж образа та відчай
не потухали в Ліди ув очах.

74

Стояв над нею Прокіп, собі руку
приклавши до спітнілого чола,
неначе там якусь єдину думку
хотів найти, що в мізку залягла
чи, може, коло черепа примерзла,
як примерзають в човні довгі весла
до кованих закруглених бортів
під час раптових синіх холодів.

75

Нарешті, — витягши із мозку ніби
потрібну думку, — круто повернув
й пішов поволі до одвірків сліпо,
де, стовпившись, народ тривожно гув.
Не роздивившись добре до дружини,
сказав роздільно й мертво, як машина:

"Дочку записано на шлюбний лист...
Пора до зятя, жінко, віднести".

76

"Кудись побігла ваша жінка відси", —
із коридора голос відказав...
Байдуже глянув Прокіп на те місце,
як та вода линула крижана, —
й назад пішов до ліжка, до дитини...
Якраз Пилип устав на цю годину,
серед кімнати одягав піджак
та щось очима злякано шукав.

77

На його і наткнувся тицьма батько
грудьми паркими, як липкий асфальт,
коли на город сонце забагато
злило дощем розтопленого шкла
і дерева горять вогнем незримим,
аж луск іде блакитним димом,
доми ж цеглові дахами вгорі
немов голки гостріють на вогні...

78

Наткнувся — глянув — зашуміли сили:
з гудінням руку наперед подав
і, мов гаками, пальцями на спині
одежу й шкуру в кулаці зім’яв
Пилипову; а другою рукою
гойднув його, як лантуха з вагою,

на вулицю в розчинене вікно,
що тільки гупом в стінах загуло.

79

І так спокійно, як холодні хвилі,
що гонять звіку над землею час,
беруть листок пожовклий у калини
і цілі царства безвісті од нас,
узяв на руки Прокіп доню тиху;
із вуст людей зірвався гомін-вихор —
всі розступилися одразу перед ним,
як од ріки з лугами береги.

80

На небі сонце, мов гарячий камінь,
лежало заніміле над бугром,
а візники з перекупками ранні
на вулиці стовбичили кругом;
у їх корзини і в голоблях коні
були, як риба в кризі, нерухомі;
і тільки кожна людська голова
на шиї коло мовчазне вела

81

туди, де йшов попід домами Прокіп
і ніс дочку на зімкнутих руках, —
йому в коліна билася широка
розплетена коса, що вітер закидав;
коліно все мокріло і темніло,
бо кров збігала по косі повільно

у довгих та поплутаних струмках
з розбитого дівочого виска.

82

Здавалося, не бачив перед себе
та твердо йшов по камені вперед;
як під чужим, не українським небом
сліпий, поранений стрільцями лев
іде між гори в чорную печеру,
лягає на широку сіру скелю
та лиже рану в лютій самоті,
що кров’ю обгоріла на шерсті,

83

Пролине вік, як сови над лісами,
і порохом осяде на морях;
у лева грива всиплеться пісками,
що скелі згублять на сухих вітрах;
пісок зіллється між шерстею в камінь,
та кров збігатиме з тяжкої рани
у чорне лоно велетенських гір,
а лев лизатиме одвічний біль.

84

Коли ж вітри на захід похилили
прозорую небесну височінь,
а гори київські вже положили
через Дніпро, як браму, дужу тінь —
холодні хвилі випхнули на берег
далеко за містком під теплі верби

старої жінки ув одежі труп,
що від води неначе трохи спух.

85

Його за коси верби ухватили
покрученим корінням і держать;
а з глибу другі набігають хвилі
і смикають, запінені, назад.
Зелені віти низько над водою
схиляються й гойдаються з журбою,
у стовбурі зітхають, і гудуть,
і ронять бризками свій плач на труп.

86

Вам пісню проспівав я героїчну,
важкі міщани й темні, як земля!
Ви єсть і будете живі одвічно,
як ніч похмура, мати сонця-дня.
Ви — ґрунт: і пахнете землею, гноєм,
аби із вас омитая росою
пшениця встала колосом густим
і розлилася сонцем золотим.

87

Ви єсть, того мене на світлі гори
од вас несе розкрилена душа,
бо тільки ваші сили нерухомі
дають пізнати лет у небеса.
Та й небо нам, як спинимось у льоті,
одразу стане вашим духом сльотним, —

і через те в небесний океан
летить мій дух і руху не спиня!

88

Міщани! Ви тупая смерті сило,
що валом прокотила через світ
і задавила все, що зупинилось,
та й заніміла, сіра, мов ґраніт…
Ви дзеркало космічного стремління,
куди травинка глянула весіння, —
і через те в небесний океан
летить мій дух і руху не спиня!

***